MODERN TECHNOLOGIES IN TATAR LESSONS

Firaz Fakhrazovich Kharisov,
Kazan Federal University,
18 Kremlyovskaya Str., Kazan, 420008, Russia,
harisov.52@mail.ru.

Currently, modern technologies in teaching are used on a regular basis. This means that the use of new technical devices and the development of new thinking in teaching and learning lead to the improvement of quality in education by means of new methods and techniques. The purpose of teachers is to boost students' cognitive activity in Tatar lessons, to enhance student motivation to learn the language and to develop students' cultural, linguistic, and communicative competences on the basis of the existing syllabus. Consequently, teachers should be able to choose appropriate information and communicative technologies in accordance with the goals and objectives of learning.

The aim of this article is to generalize and systematize modern educational technologies and to prove their effectiveness in teaching and learning. By introducing innovative technologies in educational space we increase the objectivity of data on quality in education which enables necessary amendments to its management and creates conditions for enhancing motivation in language learning.

The article discusses both traditional and innovative concepts, reveals features of their use in education, and emphasizes the effectiveness of used modern technologies in learning Tatar.

Key words: tradition, modern technology, education, innovation, technology, Internet resource, textbook, personal computer.

The work was carried out with the financial support RFH and the Government of the Republic of Tatarstan in the framework of a research project №15-16-16004 a(p).

In a similar way to other countries, the education system in Russia has a tradition several centuries long. Currently, both non-traditional and traditional teaching methods are used in educational institutions. However, from remote times to the present day, education has been based on the tenets outlined in the book "The Great Didactic" (1633-1638) of the Czech teacher, educator, humanist, writer, and founder of academic pedagogy: the person who developed and made popular the system of grades and lessons, John Amos Comenius. It contains the idea of a universal skill: "to teach everyone everything…".

"Traditional" education is organized in the form of lessons in the classroom. Its main characteristics are: an academic year, academic day, academic week, term, vacation, break, timetable, etc.

In spite of the fact that the educational system of each country has developed in its own way influenced by social and political, national and cultural factors, there are also common features in school organization and management. The lesson is considered to be the most important traditional form of organization (which means working with all pupils simultaneously). It is well known that a teacher works with students during a lesson, developing new skills and competences by presenting new educational materials and grading children's learning activities. Thus, the duty of teachers is to impart knowledge and provide ready solutions.

Current changes in our society have influenced the system of education (for example, the Bologna Process). It is changing in line with the tendencies of worldwide education system development. Thus, pedagogical education and teaching practices should correspond to modern standards. In order for this to happen, a positive attitude towards the student and the educational content should be developed. Experimental and private schools, lyceums and gymnasiums have been opened. They employ both traditional teaching methods and modern technologies, which radically improve the quality in education, if used effectively. The content of education is also changing: for example, in developed countries primary education was of great importance in the first half of the 20th century. In the 1950s, secondary-level education became equally important. Nowadays, free access to university education means enhancing community progress and raising living standards which is evidence that knowledge is all-important.

The term "innovation" (new, modern) has been used since the 19th century. The American scientist James W.Botkin introduced the term when the cultures of different nations began to influence each other and collaborate. It happened because a new area of science related to innovations in manufac-

turing emerged at the beginning of the 20th century. Solutions of innovation issues in pedagogy have been sought since the end of the 1950s.

The term "innovation" was circulated in academic literature in this country in the 1980s. However, ideological prejudices hindered its implementation in teaching practices. It received wide acknowledgment only with democratic changes.

We understand the term "innovation" as a new phenomenon which can occur as a result of a focused effort in pedagogical experience and "by chance". The terms "novelty" and "innovation" are explained differently in academic literature. Novelty is a new thing relating to the process of education (a new method, a new methodology, a new technology, etc.). Using this in practice is considered to be an innovation. An updated education is intended to prepare people for different changes in society and real-life situations, and new trends in the fundamentals of science. The modern syllabus includes the development of communicative skills, creativity, and thinking through the use of new technologies. The use of modern technologies influences the whole system of teaching: a lesson changes its "main existing form", now there are art lessons, work lessons, communication lessons, friendship lessons, discussion lessons, etc.

In Tatar teaching, the innovative approach provides an opportunity to see teaching and learning through the lens of renovation. And it guarantees a positive outcome. According to the traditional approach, education course material is explained to students and learning activities are organized with the support of a model provided by the teacher. Renovation and transformation of education are changing the traditional view of teaching, giving an impetus to the development of the students' cognitive sphere by engaging them in research activities. This approach improves the effectiveness of traditional education and enables teachers to achieve their educational aims.

It should be noted, that each novelty is relatively new. A method which is a novelty for one teacher may have long been familiar to others, or in fact may already be outdated. Thus, each novelty issue should be analysed in a historical aspect. A novelty, when it appears, solves a specific problem, and after some time becomes a regular thing, getting outdated and no longer practised. This accounts for the complex nature of every innovation.

Traditional education differs from modern education in specific ideas, specific concepts, terms, ways of solving linguistic and didactic problems, and methods of teaching, which make it effective, etc. The key concepts of traditional technologies are discipline, self-control, personality, intellectual development; while the key concepts of modern technologies are activity, autonomy, integral personality, students' needs and interests, etc.

Innovative technologies in teaching Tatar aim for a new kind of teaching practice. In this case, the whole process is directed towards its result: the ability of students to actively participate in communicative activities and to communicate using their emotions and intellectual abilities.

Teaching Tatar with the help of modern technologies aims:

1) to boost students' interest in the subject;

2) to increase the cognitive activity of students;

3) to create favourable conditions for language learning promoting cooperation and mutual assistance in communication;

4) to develop the creativity of students, to deepen their knowledge of the language, and make them more proactive.

While using modern technologies, a teacher performs different roles: teacher, director, student, organizer, adviser, or a person of any other profession.

The terms "technology", "pedagogical technology" and "educational technology" are more often heard and seen in pedagogic and methodological literature, and in educational practice. But what do they mean? We will try to explore the meanings of these terms. They are used in teaching Tatar as a foreign language and they were first suggested in this context [1: 314-317; 2: 4-7].

The encyclopedic dictionary defines "technology" (Greek word *techne* – art, skill and *logos* – doctrine) as a combination of methods, and methods and principles, which are used in a science, or a particular part of manufacture [3: 689, 390].

Modern technologies in teaching Tatar as a foreign language should be regularly used in learning. The term "technology" means a combination of methods and principles which a teacher uses in practice as an educational resource in teaching Tatar (course books, computer technologies, audio and video files). Communication-oriented course books include tasks which help teachers to check students' knowledge and promote students' independent learning. They provide the opportunity to approximate foreign language communication to real-life conditions, enhance the students' interest in learning the language, increase the students' cognitive activity, and ability to research. The success of Tatar language learning depends on the skilful use of innovative technologies and a friendly atmosphere in the classroom.

The researchers define the term "pedagogic technology" in different ways. For example, the famous teacher B.T.Likhachev defines it as a combination of organizational and methodological tools for organizing learning, as a unity of psychological and pedagogical influences on the learner. M.A.Choshanov thinks that this term is a processual part of a didactic system. According to I.P.Volkov, pedagogical technology is achieving expected results in the course of learning. G.K.Selevko examines this term in three aspects: the first is scientific, in other words a part, which deals with "the aim, content and methods" of pedagogy and "plans pedagogical processes"; the second is processual and descriptive, describing the process, which consists of the aim, content, methods and principles, and which is used to achieve the expected results; the third is processual and activity-based, in other words, it turns the pedagogical process into reality, "using all individual, instrumental and methodological pedagogical devices" [4: 189]. Thus, pedagogical technology is the main motive force of current teaching and learning, aiming to make the student an active participant of classroom work and to develop students' skills and abilities.

Educational technology has been created to combine the efforts of teachers and students in creative activities; teachers' and students' common work should be based on appropriate methods, principles and strategies. To conclude, pedagogical technology means that students' and teachers' planned activity should aim to achieve educational goals with the help of appropriate technologies and educational aids; it is the model of a system in which all educational elements are interconnected.

As for the content of the term "educational technology", it means a teaching technique, or Tatar teaching techniques and methods. In order to teach effectively a Tatar language teacher should be aware of the latest achievements of linguodidactics, pedagogy, psychology, methodology, and other sciences. The content of educational technology should include both linguistic components (phonetic, lexical, and grammatical components presented in speech patterns, dialogical models, example sentences, abridged and authentic texts) and psychological components (pronunciation, lexical, grammar skills, etc. developed in the course of learning speech communication forms).

Educational technology provides answers to the following questions: how should children be taught, how should lessons be planned to get good results, or which principles, methods and techniques should be used, etc.

We enter the term "educational technology" into academic circulation with the aim to raise to a new level the methods of teaching Tatar as a foreign language, to improve teaching quality and effectiveness, to boost the interest of students in this subject. If teaching technology is based on linguistics, psychology, and pedagogy, it will be able to find answers to the eternal questions of what to teach and how to teach. Only a qualified teacher can learn to teach to high standards and develop students' knowledge and skills in listening, speaking, reading and writing.

To this end, teachers should learn more about the importance and effectiveness of modern educational technologies. However, as practice shows, many teachers have been slow with the introduction of new approaches to teaching Tatar. The domination of conservative thinking accounts for the preference of traditional methodology in the classroom.

The inclusion of new information technologies in teaching practices is a time requirement. Nowadays, you cannot imagine a school without a computer class. Consequently, the use of information technologies in education has become a relevant issue in recent years. And this, in turn, suggests the use of new technical devices along with new teaching methods and forms, moreover, a new way to educate. The main aim of teaching Tatar in Russian schools is to encourage students to communicate by developing their communicative competence. In this regard, the main objectives are:

1) to discover the opportunities for using computer technology in Tatar lessons;

2) to find ways of teaching Tatar on the basis of a special syllabus and the possibilities for its practical application;

3) to prove that computer technology is an effective tool in teaching languages.

The devices of information and communicative technology (ICT) often used in learning are: course books, a computer, a multimedia projector, a Smart Board, electronic dictionaries and encyclopedias, Internet resources, audio and video aids, DVDs and CDs, etc. We will define some of them in terms of methodology.

Internet resources. The Global Internet helps teachers and students to quickly find the necessary information. The Internet performs the following didactic tasks:

1) enlarges students' vocabulary;

2) develops reading and writing skills;

3) boosts student interest in learning Tatar, as nowadays, there is a lot of information in Tatar on

the Internet. Moreover, it provides an opportunity for students to communicate with their friends online.

A projector is used to demonstrate static pictures on a big screen. Its advantages are: the teacher switches it on and pauses where necessary; visual images arouse students' aesthetic feelings; students can be asked to supplement missing episodes in oral or written form, etc.

An electronic dictionary helps with finding necessary information and using it to do a task. The use of Internet resources in lessons enables the teacher to realize many didactic objectives related to speaking activity:

1) develop listening comprehension skills by listening to voiced texts downloaded from the Internet;

2) provide information and develop reading comprehension skills by reading texts downloaded from the Internet;

3) improve students' writing skills with the help of the information found on the Internet: writing a composition, essay, and report.

Thus, by using new information devices, computer programs and Tatar Internet resources (http://www.tatknigafund.ru; www.tatar.ksu.ru; http://belem.ru/; http://www.tatar-inform.ru/; tazbash.ru; kitap.net.ru; anatele.ef.com) we increase the students' interest in learning Tatar and noticeably improve the quality of knowledge.

The possibilities for the use of modern technologies in teaching Tatar can be classified in the following ways:

1. According to their importance in teaching and learning: main and secondary devices.

2. According to an addressee: a teacher and a student. However this division is relative as all educational aids can be used both by teachers and students. Usually, the curriculum, syllabus, textbook and methodological recommendations are meant for teachers and the textbook, workbook, electronic disk, audio and video files, and dictionaries are for students.

3. Audiovisual aids.

4. Novel and traditional devices.

The main devices are those included as components of course books.

The syllabus is the main document which helps a teacher to organize teaching and learning as it contains the approaches to teaching Tatar, the content of language and speaking materials, the aims and objectives of learners' speaking activities, and the importance of having experience with a different culture.

Methodological recommendations for the teacher are one of the most important tools for organizing teaching and learning. They provide advice and recommendations for lesson planning, procedures, and course book content.

A textbook is the main device for students to gain knowledge and develop skills. It transforms the theoretical system into reality through tasks and activities contained in a course book. Consequently, students should be aware of the structure and layout (for example, different symbols) of their textbook and they should know how to use it from their first lesson.

An audio file helps develop listening comprehension skills with respect to the Tatar U accent (or standard pronunciation), and to develop speaking skills.

Hand-outs include information needed in the classroom and for home activities: comic strips, pictures and flash cards.

The Internet is important for organizing classroom and out-of-class activities: it deepens student' knowledge, and boosts interest in learning Tatar.

Secondary devices for teaching Tatar can be divided into 3 groups: devices meant for teachers only, devices meant for students only and devices for both teachers and students.

Secondary devices include different methodological instructions, articles, dictionaries, pictures, real objects, toys, tables, hand-outs and, of course, computers, and the Internet.

Information and communicative technology (ICT) is a broad spectrum of digital technology, which is used to provide and disseminate information and do other things with the help of personal computers, multimedia, e-mail, mobile phones, the Internet, etc.

ICT devices used in teaching and learning are divided into 2 groups: hardware and software.

Hardware includes: a computer as a universal thing which searches for and adapts information; a printer as a device which prints out the information found or typed by teachers or students; a scanner as a device which gives an opportunity to copy a written text and work with it; a photocopier as a device which makes copies of written information; a camera, audio recorder, video recorder, and picture-taking camera to include surrounding graphic information directly in teaching and learning.

The syllabus makes it possible to use all informational devices. Information sources are compact disks, information websites, the Internet, etc.

Course books with electronic appendices provide the participants of the educational process

(students, teachers, parents and school administrators) with necessary information.

Nowadays, educational institutions realize the importance of teaching language subjects, and their practical use. It is also true of teaching Tatar in Russian schools. The use of new information and communicative technology in teaching and learning increases the scope of computer culture. There are enough Internet resources for learning the Tatar language [5: 432].

Multimedia helps to elaborate computer tests and check students' knowledge, to prepare educational aids, use Internet resources, monitor student learning, and arrange students' project activities.

Modern technologies are closely connected with science and technology development, information and computer use, and socioeconomic conditions. Innovative education involves certain changes in the theoretical basis of teaching, the development of new pedagogical thinking, and students' working competence [4: 316-317].

Among modern technologies we find: computer technology; the technology of individual personal training; module based technology; information and communicative technology; developing educational technology; technology of on-line language teaching; higher education technologies at school: lessons-lectures, lessons-practices, lessons-seminars, lessons-tests and the like; educational games technology; the technology of health preservation; information and communicative technology based on algorithms; project-based learning; problem-solving and heuristic technology; e-learning technology; language teaching technology based on communicative, linguistic and ethnocultural competences; the technology of students' "Success portfolio"; "Language archive" technology; Singapore project; interactive lessons based on interdisciplinary communications; lesson-competitions; lessons simulating social and cultural events (a lesson-travel, a lesson-concert, a lesson-excursion); lessons simulating activities of different organizations (parliamentary debates, press conferences, auctions).

The principles of pedagogical technology are: the principle of education by means of upbringing; the principle of students' all-round development; the principle of being successful in learning; the principle of regular review of educational materials; the principle of a favourable psychological atmosphere; the principle of students' active participation in learning.

The use of the pedagogical technology in students' daily activities changes the content of teaching and learning and helps to improve the quality of students' skills and knowledge.

Pedagogical technology takes into consideration the following elements of learning:

The level of proficiency when the teacher:

- identifies the level of educational material acquisition and groups students with the same level of proficiency;
- plans students' educational activities and arouses their interest in learning activities;
- uses educational devices depending on the level of educational material acquisition.

Lesson types which aim:

1) to explain and consolidate new linguistic phenomena;
2) to improve students' speaking skills;
3) to form speaking skills and improve them;
4) to summarize and systematize educational materials;
5) to check students' knowledge.

Lesson forms which may be divided into:

1) a lesson-lecture, lesson-communication, lesson-conversation, lesson-work, lesson-excursion, lesson-meeting, lesson-concert, integrated lesson, lesson-workshop, lesson-quiz, or lesson-game;
2) a lesson of independent work or a lesson of practice;
3) a lesson monitoring students' language skills (individual testing, group testing, general questioning, oral (written) testing, credit tests, final tests, and independent work).

The Internet offers many opportunities for effective Tatar lesson planning in Russian schools. The Internet, with all its possibilities and resources, enables teachers to realize their learning aims and tasks. To this end, before the lesson, it is important to be clear about the didactic aim and the resources needed to achieve it.

The main aim is to develop students' communicative competence; other lesson objectives are achieved along with the main aim. In that context Tatar websites and multimedia resources can help. Also, it will be good to use the Internet information in Russian, as the learners are Russian students.

We should note the following: oral forms of speech activity can be practised if two or more people communicate. Though computer programs, CDs, and the Internet are interactive devices, it is just quasi-communication (via a technical device). As an exception, a student can communicate (orally or in written form) with a real person via the Internet (Skype or email).

Teaching Tatar with the help of Internet resources should be planned and arranged before the

teacher begins a lesson. This can be done in different ways: include web information in the lesson structure (adapting it to the requirements of the syllabus); students should search for certain information on their own while working on the project, during their own study time, while improving their knowledge and skills, while preparing for different contests, competitions, etc.

Sometimes, it is impossible to use the Internet and get the necessary information in the classroom. In this case, the teacher has to prepare lesson materials beforehand.

Successful use of the Internet, included in the lesson structure, enables the teacher to achieve the following didactic aims:

- to improve listening comprehension skills through listening to authentic texts on the Internet;
- to develop reading comprehension skills through using Internet information resources;
- to improve their learners' monological and dialogical speech based on texts downloaded from the Internet;
- to realize project-making tasks with the help of Internet resources [6: 110-111].

To conclude, the use of modern technologies in teaching Tatar enhances educational effectiveness and improves the quality of teaching, facilitates students' comprehension of language and speech materials, develops students' language and sociocultural competences, creates favorable conditions for teaching and learning, and arouses students' interest in learning Tatar.

References

1. *Kharisov F.F.* Osnovy metodiki obucheniya tatarskomu yazyku kak nerodnomu / Pod red. prof. L.Z.Shakirovoy. SPb.: Filial izd-va "Prosveshchenie", 2001. 431 s. (in Russian)
2. *Kharisov F.F., Kharisova Ch.M.* Tatar telen chit tel bularak öyrätü: zamancha tekhnologiyalär. Kazan: KDPU, 2002. 36 b. (in Tatar)
3. Illyustrirovannyy entsiklopedicheskiy slovar'. M.: Nauchnoe izdatel'stvo "Bol'shaya Rossiyskaya entsiklopediya", 1995. S. 689, 390. (in Tatar)
4. *Selevko G.K.* Sovremennye obrazovatel'nye tekhnologii: Ucheb. posobie. M.: Narodnoe obrazovanie, 1998.256 s. (in Tatar)
5. K*harisov F.F., Kharisova Ch.* Bilingualism and multilingualism in a globalized society // Life Science Journal 2014;11(11s). P. 439-443. (in English)
6. *Nurova L.A., Kharisov F.F.* Osobennosti ispol'zovaniya informatsionnykh i kommunikatsionnykh tekhnologiy na urokakh tatarskogo yazyka v nachal'noy shkole // Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki. Tula, 2014. № 8-2 (38). S. 110-112. (in Tatar)

ТАТАР ТЕЛЕ ДӘРЕСЛӘРЕНДӘ ЗАМАНЧА ТЕХНОЛОГИЯЛӘР

Фираз Фахраз улы Харисов,
Казан федераль университеты,
Россия, 420008, Казан ш., Кремль ур., 18 нче йорт,
harisov.52@mail.ru.

Соңгы елларда Россия Федерациясендә белем бирү системасында заманча технологияләрне куллану торган саен активлаша бара. Сүз яңа техник чаралар куллану турында гына түгел, бәлки укыту-тәрбия процессына яңача караш формалаштыруны, укытуның яңа алым һәм методларын гамәлгә кертеп, белем бирүнең сыйфатын яңа баскычка күтәрү турында бара. Бу уңайдан, укытучының максаты – татар теленә өйрәткәндә, заманча технологияләр ярдәмендә укучының танып белү эшчәнлеген активлаштыру, үзе укыта торган фәнгә карата кызыксыну уята белү, аралашу күнекмәләре булдыру һәм үстерү, тел турында программада каралган дәрәҗәдә мәгълүмат бирү. Димәк, укытучы мәгълүмати һәм коммуникацион чараларны, дәреснең максат, бурычларыннан чыгып, дөрес сайлап ала белергә тиеш була.

Мәкаләнең максаты – заманча белем бирү технологияләрен барлау, системага салу, татар теленә өйрәткәндә аларны куллану мөмкинлекләрен ачыклау һәм укыту-тәрбия процессына ни дәрәҗәдә йогынты ясавын күрсәтү. Дәрестә компьютер технологияләрен дөрес һәм урынлы итеп файдалана белү белем бирү белән идарә итүне җайлый, укыту процессының нәтиҗәлелеген һәм объективлыгын яхшырта, укучыларның белем алуга карата кызыксынуларын арттыра.

Мәкаләдә укыту-тәрбия процессына караган һәм электән үк кулланылышта йөри торган традицион һәм яңа төшенчәләргә аңлатма бирелә, аларның кулланылу үзенчәлекләре ачыла, заманча технологияләрне татар теле дәресләрендә урынлы файдалануның белем бирүне нәтиҗәле итүдә хәлиткеч әһәмияткә ия булуы турында бәян ителә.

Төп төшенчәләр: традиция, заманча технология, белем бирү, инновация, технология, Интернет-ресурс.

Фәнни эш РГНФ һәм Татарстан Республикасы хөкүмәтенең финанс ярдәмендә башкарылды (проект №15-16-16004 а(р)).

Россиядәге белем бирү системасы, чит илләрдәге кебек үк, күп гасырлык традицияләргә ия. Хәзер уку йортларында, укытуның традицион формаларыннан тыш, гадәти кысаларга сыймый торган башка формалары да кулланыла. Әмма элекке заманнардан ук укыту-тәрбия эше чех педагогы, гуманисты, язучысы, фәнни педагогикага нигез салучы, сыйныф-дәрес системасын аерым бер калыпка куеп, аны популярлаштыручы Я.А.Коменскийның «Бөек дидактика» (1633-1638 еллар) исемле хезмәтенә нигезләнеп алып барыла. Анда исә универсаль осталык – «барысын да бөтенесенә дә өйрәтү…» идеясе салынган.

«Традицион» белем бирү – укыту процессын сыйныфтагы дәрес системасы формасында оештыру. Аның төп атрибутлары түбәндәгеләр: уку елы, уку көне, уку атнасы, чирек, каникул, тәнәфес, дәрес расписаниесе һ.б.

Һәр илдәге белем бирү системасы үзенчә, ягъни иҗтимагый-сәяси вәзгыять үзенчәлекләреннән чыгып, милли-мәдәни аермаларны исәпкә алып төзелгән булуга карамастан, уку процессын оештыруда үзара охшаш билгеләр дә бар. Дәрес шулардан иң мөһиме һәм традицион форма булып санала (бөтен сыйныф белән берьюлы эшләү). Билгеле булганча, дәрестә укытучы укучыларга белем бирә: яңа материалны аңлату юлы белән аларда белем һәм күнекмәләр булдыра, балаларның уку эшчәнлеген бәяли. Димәк, укытучыларның эше барыннан да элек белемнәрне хәбәр итүгә, әзер хәлдәге чишелеш юлларын күрсәтүгә юнәлтелгән.

Соңгы унъеллыкта җәмгыятебездә барган үзгәрешләр белем бирү системасына да йогынты ясады (мәсәлән, Болония процессы). Ул дөньякүләм белем бирү киңлеге үсеше тенденцияләрен исәпкә алып үзгәрергә мәҗбүр. Димәк, педагогик тәрбия һәм практика заманча таләпләргә җавап бирергә тиеш. Моның өчен укучыга карата уңай мөнәсәбәт белән бергә укытуның эчтәлеге дә үзгәререгә бурычлы. Бу исә эксперименталь һәм хосусый мәктәпләр, лицейлар, гимназияләр ачылуга этәргеч ясады. Аларда, белем бирүнең традицион формалары белән беррәттән, укытуның сыйфатын сизелерлек күтәрердәй заманча технологияләр дә уңышлы файдаланыла. Укытуның эчтәлеге дә үзгәреп тора: мәсәлән, XX гасырның беренче яртысында алга киткән илләрдә – башлангыч белем бирү, 1950 нче елларда урта белем бирү массакүләм төс ала. Безнең чорда исә югары белемле булу җәмгыятьнең үсеш дәрәҗәсенә бәйле, шулай ук кешенең тормыш дәрәҗәсе үсү аның яшәешендә белемнең әһәмиятле фактор булуын да раслап тора.

«Инновация» (яңа, заманча) термины XIX гасырдан ук кулланылышта йөри. Аны, төрле халыкларның мәдәниятләре бер-берсенә йогынты ясый, хезмәттәшлек итә башлагач, америка галиме Джеймс У.Боткин тәкъдим итә, чөнки XX гасыр башы – җитештерү өлкәсенә яңалыклар кертү турындагы фән барлыкка килү белән мәгълүм. Педагогика өлкәсендәге яңалык проблемалары белән шөгыльләнә башлау узган гасырның 50 нче еллар ахырына туры килә.

Безнең илдә фәнни әдәбиятта бу төшенчә XX йөзнең 80 нче елларында күренә башлый. Әмма, идеологик киртәләр аркасында, әлеге яңалыкларның керүе һәм үсеше бик акрын темплар белән бара. Бары тик илдә демократик үзгәрешләр башлангач кына, киң таралыш таба.

«Инновация» терминын без педагогик тәҗрибәдәге махсус эшләнгән яисә «очраклы рәвештә генә алынган» яңалык итеп кабул итәбез. Фәнни әдәбиятта «яңалык» һәм «инновация» төшенчәләре төрлечә аңлатыла. Яңалык – ул укыту процессына караган яңа чара (яңа метод, яңа методика, яңа технология һ.б.). Әлеге чараны үзләштерү процессын инновация дип саныйлар. Хәзерге заман таләпләренә туры килә торган белем бирү шәхесне җәмгыятьтәге төрле үзгәрешләргә, тормыш ситуацияләренә, фән нигезләрен ныклы итеп үзләштерүгә әзерләүне күздә тота. Соңгылары исә – яңа технологияләрне файдаланып, иҗади мөмкинлекләрне, фикерләүне, аралашу күнекмәләрен үстерү – программаларда каралган. Заманча технологияләрне кулланганда, өйрәтү процессы буларак, дәрес системасыннан укучыларның «төп яшәү формасына» күчүе күзәтелә (дәрес-иҗат, дәрес-хезмәт, дәрес-аралашу, дәрес-дуслык, дәрес-әңгәмә һ.б.).

Татар теленә өйрәткәндә, инновацион якын килү белем бирү процессын яңарту-үзгәртү күзлегеннән чыгып карарга мөмкинлек тудыра, гадәти «репродуктив» юнәлеш вакытындагы кебек уңай нәтиҗә гарантияләнә. Шул ук вакытта, белем бирүгә технологик яктан чыгып якын килү укучыларга билгеле бер белемнәрне хәбәр итүгә, эшчәнлекне укытучы тәкъдим иткән үрнәк буенча оештыруга юнәлтелә: яңарту-трансформацияләү уку-укыту процессы турындагы традицион күзаллауны үзгәртә, ул исә, үз чиратында, танып белү эшчәнлегенең тикшеренү характерында булуын, ягъни укучыларның уку-танып белү эшчәнлеген эзләнү формасында оештыруны тәэмин итә. Әлеге формада якын килү нәтиҗәле эшчәнлек аркасында традицион белем бирүне үзгәртеп кору мөмкинлегенә ия булып тора. Ул куелган максатларга ирешүне уңай хәл итә, димәк, көтелгән нәтиҗәгә китерә.

Әйтергә кирәк, теләсә кайсы чараның яңалыгы – чагыштырмача төшенчә. Бер укытучыга яңа булган күренеш башкалар өчен күптән таныш, хәтта искергән үк булырга да мөмкин, шунлыктан яңалык проблемасын конкрет-тарихи аспектта карарга кирәк. Билгеле бер вакытта барлыкка килеп һәм чагыштырмача яңа булган аерым мәсьәләләрне чишкәннән соң, вакытлар узу белән, яңалык гадәти нормага әйләнә, аннан соң искерә төшә һәм гамәлдән бөтенләй төшеп калу ихтималы да бар. Яңалыкны тормышка ашыру җиңел эш түгел, чөнки ул табигате белән чагыштырмача консервативрак була.

Традицион белем бирүне заманча белем бирүдән үзенчәлекле төшенчәләр, терминнар, укытуны нәтиҗәле итүгә төрлечә якын килүләр, лингводидактик проблемаларны тикшерү теле һ.б. аерып тора. Традицион технологияләрнең төп сүзләре дисциплина, үзконтроль, характер, акылны үстерү, заманча технологияләрнеке – эшчәнлек, ирек, бербөтен шәхес, өйрәнүченең ихтыяҗлары, кызыксыну һ.б.ш.

Татар теленә инновацион технология буенча өйрәтү – уку-укыту процессын яңача оештыруны аңлата. Бу вакытта ул төп нәтиҗәгә – укучының актив коммуникатив эшчәнлеккә омтылуын алдан сизүгә, баланың хисси һәм интеллектуаль мөмкинлекләрен файдаланып аралашуга юнәлтелә.

Татар теленә өйрәткәндә, заманча технологияләрне файдалануның мөһим бурычлары булып, түбәндәгеләр санала:

1) укучыда өйрәнә торган фәнгә карата кызыксыну уяту;

2) укучының танып белү активлыгын арттыру;

3) тел өйрәнү өчен уңайлы шартлар булдыру, аралашу вакытында үзара ярдәмләшү мохите тудыру;

4) укучының иҗади мөмкинлекләрен тулырак ачу, алган белемнәрен тирәнәйтү һәм инициативасын тагын да үстерү.

Заманча технологияләр белән эшләгәндә, укытучы үз ролендә, режиссер, укучы, нинди дә булса эшне оештыручы (мәсәлән, уенны), консультант яки башка һөнәр ияләре сыйфатында булырга мөмкин.

Педагогик һәм методик әдәбиятта, шулай ук гамәлдә дә «технология», «педагогик технология», «белем бирү технологиясе» дигән терминнар һаман саен ешрак кулланыла. Алар нәрсәне аңлата соң? Әлеге төшенчәләрнең нигезен ачыкларга тырышып карыйк. Бу терминнарны татар телен чит тел буларак укытканда да кулланып була һәм ул мондый яссылыкта беренче тапкыр тәкъдим ителә [1: 314-317; 2: 4-7].

«Технология» терминының эчтәлеге энциклопедик сүзлектә (грек сүзе *techne* – сәнгать, осталык һәм *logos* – тәгълимат) фәннең яисә җитештерү өлкәсенең билгеле бер тармагында кулланыла торган методлар, алымнар һәм ысуллар җыелмасы дип күрсәтелә [3: 689, 390].

Татар телен чит тел буларак укытуда яңа технологияләрне куллану гамәли эштә төп урынны алып торырга тиеш. «Технология» термины укытучының үз эшендә куллана торган алым һәм ысуллар җыелмасын, шулай ук татар теленә өйрәтүдә файдаланыла торган уку материалларын (укыту-методик комплект – УМК, компьютер технологиясен аудио- һәм видеоматериалларны) күздә тота. Басылып чыккан укыту-методик комплектлар, коммуникатив юнәлешле булып, укытучы тарафыннан укучының белемен тикшерүне һәм укучыларның үз-үзләрен тикшерүен оештыра алырдай биремнәрне дә үз эченә ала. Проблемага болай якын килү чит телдә аралашуны табигый, гадәти шартларга якынайтырга мөмкинлек тудыра. УМК тел өйрәнүчеләрдә кызыксыну уятуга, танып белү һәм тикшеренү сәләтен үстерүгә булышлык итә. Татар теленә өйрәтүнең ни дәрәҗәдә уңышлы булуы инновацион технологияләрне

оста файдалануга, укучылар белән дустанә мөнәсәбәт булдыруга да бәйле.

«Педагогик технология» төшенчәсенә галимнәр тарафыннан төрле мәгънә салынган. Мәсәлән, танылган педагог Б.Т.Лихачев аны барлык педагогик процессның оештыру-методик инструментлар җыелмасы, тәэсир итү объектына психологик-педагогик юнәлешләрнең бердәмлеге дип саный. М.А.Чошанов әлеге терминга дидактик система составына кергән процессуаль өлеш буларак карый. И.П.Волков фикеренчә, педагогик технология – барлык процессны тасвирлау аша куелган нәтиҗәләргә ирешү. Г.К.Селевко педагогик технология төшенчәсен өч аспектта тикшерә: беренчесе – фәнни, ягъни педагогика фәненең «белем бирүнең максатын, эчтәлеген һәм методларын өйрәнә, педагогик процессларны проектлый торган» өлеше; икенчесе – процессуаль-тасвирлаулы, ягъни күз алдында тотылган нәтиҗәләргә ирешү өчен кирәк булган максат, эчтәлек, метод, ысул һәм алымнардан торган процессны тасвирлау; өченчесе – процессуаль-тәэсирле, ягъни педагогик процессны гамәлгә ашыру, «барлык шәхси, инструменталь һәм методологик педагогик чараларны хәрәкәтләндерү» [4: 189]. Димәк, педагогик технология – ул заманча белем бирү процессының шәхесне активлаштыруга һәм укучының мөмкинлекләре ачылуны тәэмин итүгә юнәлтелгән хәрәкәтчән төп көче.

Белем бирү технологиясе үзенең табигате буенча укытучы һәм укучының эшчәнлеген бердәм иҗади процесска кушу өчен төзелгән, тиешле алымнар, методлар һәм чаралар нигезендә аларның уртак эшчәнлегенә юнәлтелгән. Димәк, педагогик технология – алга куелган бурычны үтәү өчен кирәкле мөмкинлекләр белән тәэмин ителгән өйрәнүче һәм өйрәтүченең программалаштырылган эшчәнлеге; уку-укыту процессының барлык компонентлары да үзара бәйләнештә булган система моделе.

«Белем бирү технологиясе» төшенчәсенең эчтәлегенә килгәндә исә, ул – укыту техникасын, ягъни татар телен укыту техникасын һәм алымнарын күз уңында тота. Татар теле укытучысы уку процессын нәтиҗәле оештыру өчен, укучының да куйган хезмәтен исәпкә алып, лингводидактика, педагогика, психология, методика һ.б. фәннәрнең соңгы казанышларына таянып эш итәргә тиеш. Шуннан чыгып, белем бирү технологиясе аның эчтәлегенә лингвистика (фонетик, лексик, грамматик материал сөйләм үрнәкләрендә, структураларында, диалогик модельләрдә, үрнәк җөмләләрдә, җайлаштырылган һәм аутентик текстларда тәкъдим ителә) һәм психология (сөйләм эшчәнлеге төрләренә өйрәнү вакытында формалашкан әйтелеш, лексик, грамматик күнекмәләр һ.б.) күзлегеннән карауны таләп итә.

Белем бирү технологиясе түбәндәге сорауларга җавап бирә: балаларны ничек укытырга, ягъни белем бирү югары нәтиҗәгә китерсен өчен, уку-укыту процессын ничек оештырырга, ниндирәк принциплар, методлар, алымнар һәм чаралар сайлап алырга була һ.б.

«Белем бирү технологиясе» төшенчәсен фәнни әйләнешкә кертүебезнең максаты – татар телен чит тел буларак укыту методикасын яңа баскычка күтәрү, укытуның сыйфатын һәм нәтиҗәлелеген арттыру, укучыларның әлеге предметка карата кызыксынуларын көчәйтү. Укыту технологиясе лингвистика, психология, педагогика фәненә нигезләнсә, нәрсәне өйрәтергә һәм ничек өйрәтергә дигән мәгълүм сорауларга тулысынча җавап бирә ала. Бары тик яхшы әзерлекле укытучы гына белем бирүне югары дәрәҗәдә алып барырга, укучыларда тыңлап аңлау, сөйләү, уку, язу өлкәсендә ныклы белем һәм күнекмәләр булдырырга сәләтле. Моның өчен ул дәресләрдә укытуның заманча технологияләрен куллануның мөһимлегенә һәм нәтиҗәлелегенә төшенергә тиеш. Әмма, практика күрсәткәнчә, күп кенә укытучылар татар теленә нәтиҗәле өйрәтә торган әлеге мөмкинлектән файдаланырга ашыкмыйлар. Консерватив фикерләү көчлерәк булганлыктан, нигездә, традицион методикага өстенлек бирәләр.

Яңа мәгълүмати технологияләрне укыту процессына кертү – заман таләбе. Хәзер компьютер сыйныфы булмаган мәктәпне күз алдына китерүе дә авыр. Шуңа күрә дә соңгы елларда яңа информацион технологияләрне укыту процессында куллану актуаль мәсьәләләрдән санала. Бу, үз чиратында, яңа техник чараларны гына түгел, бәлки укытуның яңа метод һәм формаларын, гомумән, укытуга яңача якын килүне аңлата. Рус мәктәбендә татар телен укытуның төп максаты – укучыларны аралашырга өйрәтү, аларның аралашу культурасын формалаштыру һәм үстерү. Бу уңайдан, төп бурычларны түбәндәгечә күрсәтергә була:

1) татар теле дәресләрендә компьютер технологияләрен куллану мөмкинлекләрен ачыклау;

2) махсус программалар нигезендә, татар теленә өйрәтү юлларына һәм аларны гамәлдә куллану мөмкинлекләренә төшендерү;

3) телгә өйрәткәндә, компьютер технологиясенең нәтиҗәле чара икәнлеген аңлату.

Белем бирү процессында еш кулланыла торган информацион һәм коммуникацион технология (ИКТ) чаралары: УМК, компьютер, мультимедиа проекторы, интерактив такта, электрон сүзлекләр һәм энциклопедияләр, Интернет-ресурслар, аудио- һәм видеотехника, DVD һәм CD дисклар һ.б. Шуларның кайберләренә методик яссылыктан чыгып, аңлатма биреп китик.

Интернет-ресурс – глобаль Интернет челтәре укытучыга һәм укучыга үзе теләгән кирәкле информацияне тиз арада эзләп табарга ярдәм итә. Интернет түбәндәге дидактик бурычларны хәл итә:

1) укучыларның сүзлек байлыгын үстерә;

2) укуга һәм язуга караган белем һәм осталыкларын формалаштыра;

3) Интернеттагы материалларны файдалану, дәрестә аларны киң куллану татар телен өйрәнүгә карата кызыксынуны көчәйтә, чөнки хәзер Интернет челтәрендә татар телендә дә мәгълүмат бик күп. Өстәвенә ул укучыларга иптәшләре белән онлайн формада аралашу мөмкинлеге тудыра.

Проектор статик сурәтне зур экранга чыгара. Уңай ягы: укытучы аны кирәк вакытта җибәрә, туктатып тора ала; укучыларда эстетик зәвык уята; күрсәтеп бетермәгән өлешләрне балалар үзләре уйлап әйтергә яки язарга тиеш булалар һ.б.

Электрон сүзлек кирәкле мәгълүматны эзләп табарга һәм аның белән тиешле биремне үтәргә ярдәм итә. Дәресләрдә Интернет-ресурслардан файдалану сөйләм эшчәнлегенә караган бик күп дидактик бурычларны хәл итә:

1. Интернеттан алынган тавышлы текстлар нигезендә тыңлап аңлау күнекмәләрен камилләштерә;

2. Интернет челтәре материалларын файдаланып укуга караган белем һәм осталыклар формалаштыра;

3. Интернет челтәре материалларын файдаланып язган сочинение, изложение, рефератны иптәшеңә җибәреп, аның белән язма рәвештә хәбәрләшү мөмкинлеге туа, яки язма сөйләмне камилләштерә.

Шулай итеп, яңа мәгълүмати чаралардан, компьютер программаларыннан, татарча Интернет-ресурслардан (http://www.tatknigafund.ru; www.tatar.ksu.ru; http://belem.ru/; http://www.tatar-inform.ru/; tazbash.ru; kitap.net.ru; anatele.ef.com) урынлы һәм даими файдалану татар теленә карата кызыксынуны көчәйтә һәм белем сыйфатын да сизелерлек арттыра.

Татар теленә өйрәткәндә, заманча технологияләрне куллану мөмкинлекләре түбәндәгечә классификацияләнә:

1. Укыту-тәрбия процессында нинди урын бирелүе буенча: төп һәм ярдәмче чаралар.

2. Адресат буенча (укытучы һәм укучы). Ләкин чараларны адресат буенча бүлгәндә, төгәл генә укытучы яки укучыга аерып булмый. Гадәттә, укытучыга стандарт, программа, дәреслекнең методик кулланмасы, УМК, башка төрле әдәбият; укучыга дәреслек, эш дәфтәре, дәреслекнең электрон кушымталары, аудио- һәм видеоязмалар, сүзлекләр һ.б. тәкъдим ителә. Әмма бер үк вакытта бу чаралардан укытучылар һәм укучылар да файдалана ала. Димәк, әлеге бүленеш шартлы рәвештә генә булырга мөмкин.

3. Ишетү, күрү һәм күрү-ишетү чаралары.

4. Техник һәм традицион чаралар.

Укыту-методик комплектка кергән чаралар төп чараларны тәшкил итә.

Программа – укытучыга укыту-тәрбия процессын оештыруга ярдәм итә торган төп документ. Программада татар теленә өйрәтүнең төп юнәлешләре билгеләнә, тел һәм сөйләм материалының күләме, сөйләм эшчәнлеге төрләренә өйрәтүнең максат-бурычлары күрсәтелә, мәдәният өлкәсенә караган материалларны куллануның әһәмияте ассызыклана.

Укытучы өчен методик кулланма – укыту-тәрбия процессын оештыруда мөһим чараларның берсе. Анда дәресне оештыру буенча киңәш-тәкъдимнәр, эш алымнары, юнәлешләре күрсәтелә һәм УМКның эчтәлеге бирелә.

Дәреслек – укучының белем һәм күнекмәләр үзләштерүдә төп чарасы. Ул УМКда каралган системаны (төп теоретик күрсәтмәләрне биремнәр, башка төрле гамәлләр аркылы) тормышка ашыра. Шуңа күрә дә укучы дәреслекнең төзелешен, кайда нәрсә урнашуын (мәсәлән, шартлы билгеләр), аны ничек файдалану юлларын беренче дәрестән үк аңлап калырга тиеш була.

Аудиоязма – татар әдәби сөйләмен тыңлап аңларга, дөрес сөйләм күнекмәләре булдырырга ярдәм итә.

Таратма әсбапларга сыйныфта һәм өйдә эшләү өчен кирәк булган әйберләр, предметлы һәм сюжетлы рәсемнәр, карточкалар кирә.

Интернет челтәре дәресне һәм дәрестән тыш эшне оештыру өчен, укучыга сыйфатлы белем бирүдә, татар теленә карата кызыксыну уятуда мөһим чара булып тора.

Татар теленә өйрәтүнең өстәмә чараларын өч төркемгә аерып була: укытучы өчен генә, укучы өчен генә, укытучы һәм укучы өчен дә булган чаралар.

Өстәмә чараларга төрле методик кулланмалар, мәкаләләр, сүзлекләр, рәсемнәр, әйберләр, уенчыклар, таблицалар, таратма әсбаплар һәм, әлбәттә, компьютер, Интернет кирә.

Информацион һәм коммуникацион технологияләр (ИКТ) мәгълүматны тапшыру, тарату һәм төрле характердагы хезмәт күрсәтү өчен файдаланыла торган киң спектрлы цифрлы технологияләр (компьютер җайланмасы, мультимедиа чаралары, электрон почта, кәрәзле телефон, Интернет һ.б.).

Укыту-тәрбия процессында кулланыла торган ИКТ чаралары ике төргә бүленә: аппаратка һәм программага бәйле булган чаралар.

Аппаратка бәйле булган чаралар: компьютер – информацияне эзләп табу һәм аны эшкәртә торган универсаль җайланма; принтер – укытучы яки укучы тапкан, үзе язган мәгълүматны кәгазьгә төшерергә ярдәм итә торган җайланма; сканер – язма текстның төп нөсхәсен күчереп бирү һәм аның белән эшләү мөмкинлеге тудыра торган җайланма; ксерокс – язма мәгълүматны тиешле күләмдә чыгарып бирә торган җайланма; видеокамера, аудио- һәм видеомагнитофон, фотоаппарат тирә-юньдәге образлы мәгълүматны турыдан-туры укыту-тәрбия процессына кертеп җибәрергә ярдәм итә.

Программага бәйле булган чаралар барлык мәгълүмати чаралар белән эшләүне тәэмин итә. Информацион чыганаклар – компакт-дисклар, информацион сайтлар, Интернет һ.б.

Комплекслы өйрәтү пакетлары (электрон дәреслек, дәреслекнең электрон кушымтасы) белем бирү процессында катнашучыларны (укучылар, укытучылар, ата-аналар, мәктәп администрациясе) мәгълүмат белән тәэмин итә.

Хәзер мәгариф оешмалары тел фәннәрен өйрәтүгә, аны гамәлдә куллануга зур әһәмият бирә. Бу рус мәктәпләрендә татар теле укытуга да карый. Укыту процессында яңа информацион һәм коммуникацион технологияләрне файдалану компьютерның өйрәтү чарасы буларак кулланылу офыкларын тагын да киңәйтә. Татар телен өйрәнү өчен дә глобаль Интернет челтәренең мөмкинлекләре җитәрлек [5: 432].

Мультимедиа өйрәтү программаларыннан тыш, компьютер тестлар әзерләүдә һәм аның нигезендә укучыларның белемнәрен тикшерүдә, дидактик материаллар әзерләүдә, Интернет-ресурсларыннан файдаланганда, укыту процессына мониторинг үткәрүдә, укучыларның проект эшчәнлеген тикшерүдә алыштыргысыз ярдәмче булып тора.

Заманча технологияләр фән-техника үсеше, мәгълүмати-компьютер һәм иҗтимагый-иктисадый шартлар белән бәйле. Инновацион белем бирү укытуның теоретик нигезләрен үзгәртүне, яңа педагогик фикерләү күнекмәсен булдыруны, студентларның һөнәри компетентлыгын үстерүне дә күз уңында тота [4: 316-317].

Заманча технологияләрнең кайберләре түбәндәгеләр: компьютер технологиясе; укучыга аерым якын килеп укыту технологиясе; модуль нигезендә укыту технологиясе; мәгълүмати-коммуникатив технология; үстерелешле укыту технологиясе; телгә On-line режимында өйрәтү технологиясе; мәктәптә югары уку йорты технологияләрен файдаланып укыту: дәрес-лекция, дәрес-практикум, дәрес-семинар, дәрес-зачет һ.б.; уен технологиясе; сәламәтлек саклау технологиясе; алгоритмга нигезләнгән информацион һәм коммуникацион технологияләр; проектлар методы; проблемалы-эвристик технология; дистанцион укыту технологиясе; коммуникатив, лингвистик һәм этнокультурологик компетенцияләргә нигезләп телгә өйрәтү технологиясе; укучының «Уңышлар портфеле» технологиясе; «Тел архивы» технологиясе; Сингапур проекты; предметара бәйләнешкә нигезләнгән интерактив дәресләр; ярыш формасында уздырыла торган дәресләр; иҗтимагый-мәдәни чараларга охшатып дәрес уздыру (дәрес-сәяхәт, дәрес-концерт, дәрес-экскурсия); төрле оешмалар эшчәнлегенә охшатып дәрес уздыру (парламентта дебатлар, пресс-конференция, аукцион).

Педагогик технология принциплары: тәрбия аркылы белем бирү принцибы; баланы төрле яклап үстерү принцибы; укуда, үсүдә һәм тәрбияләүдә уңышлы булу принцибы;

материалны даими рәвештә кабатлау принцибы; уку өчен тиешле психологик халәт булдыру принцибы; укучыларның уку процессында мөмкин кадәр тулырак катнашу принцибы.

Көндәлек эшчәнлектә педагогик технологияләрдән файдалану – укыту-тәрбия процессының эчтәлеген үзгәртә, укучылар ирешәчәк осталык һәм күнекмәләр ныклы була һәм белемнең сыйфаты да арта.

Белем бирү технологиясе түбәндәге компонентлардан тора:

- уку материалын үзләштерү дәрәҗәсен билгеләү һәм бер төрле белемле укучыларны аерым төркемгә җыю;
- укучыларның уку эшчәнлеген оештыру һәм аларда кызыксыну уяту;
- уку чараларының йогынтысы. Бу этап, икенче төрле әйткәндә, уку чаралары ярдәмендә тел һәм сөйләм материалын үзләштерүне күзаллый.

Дәрес типлары:

1) яңа материалны аңлату һәм ныгыту;
2) укучыларның сөйләм осталыкларын үстерү;
3) сөйләм күнекмәләрен формалаштыру һәм камилләштерү;
4) алган белемнәрне гомумиләштерү һәм системага салу;
5) белемнәрне тикшерү һәм контроль дәресләр.

Дәрес формалары:

1) дәрес-лекция, дәрес-аралашу, дәрес-әңгәмә, дәрес-хезмәт, дәрес-экскурсия, дәрес-кояш, дәрес-очрашу, дәрес-концерт, катнаш дәрес, дәрес-остаханә, дәрес-викторина, дәрес-уен;
2) мөстәкыйль эш дәресе, практик дәрес;
3) тикшерү (индивидуаль, группа белән, фронталь тикшерү, телдән (язма) рәвештә тикшерү, зачет, контроль яки мөстәкыйль эш).

Рус мәктәбендә татар теле дәресләрен җанлы һәм нәтиҗәле итеп уздыру өчен, Интернет челтәренең мөмкинлекләре бик зур. Интернет, үзенең барлык мөмкинлекләре һәм ресурслары белән бергә, телгә өйрәтү максат һәм бурычларын гамәлгә ашыру чарасы. Шуңа күрә дәрес алдыннан нинди дидактик максатка ирешү мәсьәләсен хәл итәргә, нинди ресурслар ярдәмгә килүен ачыкларга кирәк.

Төп максат – укучыларда аралашу компетенциясен булдыру, калганнары (белем бирү, тәрбия бирү, үстерү) төп максат гамәлгә ашырылганда хәл ителә. Бу уңайдан, татарча сайтлар, мультимедиа ресурслары ярдәмгә киләчәк. Шулай ук Интернеттан рус телендә булган материалларны файдалану да уңышлы булачак, чөнки телгә өйрәтү объекты – рус телле укучылар.

Шуны да истән чыгармыйк: сөйләм эшчәнлегенең телдән формаларын ике яки берничә кеше аралашканда гына өйрәтеп була. Компьютер программалары, CD-ROM диск, Интернет күпме дәрәҗәдә актив булмасын, ул бары тик квази аралашу гына (машина белән яки машина ярдәме белән) була. Искәрмә буларак, укучы компьютер аша (скайп, электрон почта) икенче яктан реаль шәхес белән (телдән һәм язма формада) әңгәмә кора ала.

Татар теленә өйрәткәндә, Интернет мөмкинлекләрен алдан ачыклау кирәк. Алар түбәндәгеләр булырга мөмкин: челтәр материалын дәрес структурасына кертеп җибәрү (белем бирү программасына җайлаштыру); проект өстендә эшләгәндә, укучының мөстәкыйль рәвештә белешмә эзләве; телне мөстәкыйль өйрәнгәндә, алган белем һәм күнекмәләрне камилләштергәндә, төрле конкурсларга, олимпиадаларга әзерләнгәндә һ.б.

Дәрес вакытында Интернетка турыдан-туры керү һәм аннан тиешле мәгълүмат алу күп очракта мөмкин дә түгел. Димәк, укытучы дәрес материалын алдан хәстәрләп куярга тиеш була.

Интернет челтәреннән уңышлы файдалану һәм аны дәрес структурасына дөрес, урынлы итеп җайлаштыру берничә дидактик максатны уңышлы хәл итәргә мөмкинлек тудыра:

- Интернеттагы аутентик тавышлы текстлар нигезендә тыңлап аңлауны камлләштерә;
- Интернет челтәре материалларын файдаланып, уку күнекмәләрен һәм осталыкларын формалаштыра;
- Интернет аркылы укытучы яки укучы алдан әзерләнгән материал нигезендә монологик һәм диалогик сөйләмне камилләштерә;
- Интернет материаллары, аеруча, проектлар төзегәндә тиешле ярдәм күрсәтә [6: 110-111].

Димәк, татар теле дәресләрендә заманча технологияләрне файдалану укытуның нәтиҗәлелеген арттыра һәм сыйфатын күтәрә, укучылар тарафыннан программада каралган тел һәм сөйләм материалын үзләштерү

җиңеләя, укучыларның тел һәм социокультура компетенцияләре киңәя, укыту процессын оештыру өчен уңайлы шартлар тудырыла һәм татар телен өйрәнүгә кызыксыну көчәя.

Әдәбият

1. *Харисов Ф.Ф.* Основы методики обучения татарскому языку как неродному / Под ред. проф. Л.З.Шакировой. СПб.: Филиал изд-ва «Просвещение», 2001. 431 с.
2. *Харисов Ф.Ф., Харисова Ч.М.* Татар телен чит тел буларак өйрәтү: заманча технологияләр. Казан: КДПУ, 2002. 36 б.
3. Иллюстрированный энциклопедический словарь. М.: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия», 1995. С. 689, 390.
4. *Селевко Г.К.* Современные образовательные технологии: Учеб. пособие. М.: Народное образование, 1998. 256 с.
5. *Kharisov F.F., Kharisova Ch.* Bilingualism and multilingualism in a globalized society // Life Science Journal 2014; 11(11 s). P. 439-443.
6. *Нурова Л.А., Харисов Ф.Ф.* Особенности использования информационных и коммуникационных технологий на уроках татарского языка в начальной школе // Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тула, 2014. № 8-2 (38). С. 110-112.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ТАТАРСКОГО ЯЗЫКА

Фираз Фахразович Харисов,
Казанский федеральный университет,
Россия, 420008, г.Казань, ул.Кремлевская, д.18,
harisov.52@mail.ru.

В настоящее время заметно активизировалось использование современных технологий в обучении. Речь идет не только об использовании новых технических средств, но и о формировании нового мышления в учебно-воспитательном процессе, о повышении качества образования с привлечением новых средств и методов обучения. Целью педагогов является активизация познавательной деятельности учащихся на уроках татарского языка, а также создание мотивации к изучению языка, формирование и развитие лингвистической, коммуникативной и культурологической компетенций школьников на основе действующей программы, тем самым учитель обязан выбирать соответствующие информационные и коммуникативные технологии с учетом цели и задач обучения данному предмету.

В статье дается обобщение и систематизация современных образовательных технологий, обоснование эффективности использования их в учебно-воспитательном процессе. Умелая организация образовательного пространства с использованием инновационных технологий способствует повышению объективности данных о качестве образования, позволяет вносить в его управление необходимые коррективы и создает условия для мотивации обучения языку.

В статье комментируются как традиционные, так и инновационные понятия, раскрывается специфика их использования в образовательной системе, подчеркивается эффективность используемых современных технологий при обучении татарскому языку.

Ключевые слова: традиция, современная технология, обучение, инновация, технология, Интернет-ресурс.